

Ο Άγιος Ηρακλείδιος, ο πρώτος Επίσκοπος Ταμασσού (Ραφαήλ Χ. Μισιαούλης, Θεολόγος)

[/ Πεμπτουσία](#)

Ο Άγιος Ηρακλείδιος, ο πρώτος Επίσκοπος Ταμασσού [1]

Στις 17 του μηνός Σεπτεμβρίου η Εκκλησία μας εκτός από τη μνήμη του Αγίου Αυξιβίου επισκόπου Σόλων, Οσίου Αναστασίου του Κυπρίου (εκ Περιστερωνοπηγής) [2] και των Αγίων Σοφίας μετά των τέκνων αυτής Πίστewς, Ελπίδος και Αγάπης, εορτάζει και τη μνήμη ενός Αποστολικού [3] Αγίου, του Αγίου Ηρακλειδίου, πρώτου επισκόπου Ταμασσού, αλλά και γενικότερα από τους πρώτους Ιεράρχες της νήσου Κύπρου.

Καταγόταν από ένα χωριό της κοιλάδας της

Σολέας «Λαμπαδιστού καλούμενον» και ήταν υιός του ειδωλολάτρη ιερέως Ιεροκλή [4]. Μια μέρα ενώ ο Ηρακλείδιος βοηθούσε τον πατέρα του στην προσφορά θυσιάς στα είδωλα στην αρχαία πόλη της Ταμασσού, τους πλησίασαν οι Απόστολοι Παύλος, Βαρνάβας και Μάρκος, και τους ζήτησαν να μάθουν το δρόμο για την Πάφο [5]. Πρόθυμος να τους βοηθήσει ο Ηρακλείδιος, όχι μόνο τους έδειξε το δρόμο, αλλά και πήγε μαζί τους, για να τους οδηγήσει. Καθώς περπατούσαν άρχισαν να ομιλούν για το Χριστό. Ο Ηρακλείδιος άκουγε με θαυμασμό τη συνομιλία των τριών Αποστόλων. Αφού πίστεψε στον Ένα και Αληθινό Σωτήρα του κόσμου, τον Ιησού Χριστό και οι Απόστολοι τον βάπτισαν στα νερά του ποταμού Σετράχου στην κοιλάδα της Μαραθάσας, πλησίον της Μονής του Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή όπου υπάρχει και ναός επ' ονόματι του Αγίου Ηρακλειδίου.

Οι Απόστολοι τον χειροτόνησαν ως πρώτο επίσκοπο Ταμασσού, σύμφωνα και με τις Πράξεις Βαρνάβα, και του έδωσαν οδηγίες να κηρύξει το Ευαγγέλιο του Χριστού σε διάφορα μέρη της Κύπρου, κυρίως στην Πάφο.

Η δράση του Αγίου και των μαθητών του είχαν ως επίκεντρο την αρχαία Ταμασσό, τονίζοντας έτσι τη σπουδαιότητα της περιοχής. Συνοδοιπόρο και βοηθό στις περιοδείες του είχε το μαθητή του Μνάσωνα [6], τον «αρχαίο μαθητή» όπως τον αποκαλούν οι Πράξεις των Αποστόλων [7], κατοπινό διάδοχό του στον επισκοπικό θρόνο της Ταμασσού. Κάποιες από τις γραπτές πηγές αναφέρουν ότι ο Άγιος

έδρασε και στη Σαλαμίνα [8], το Κούριο [9], την Πάφο, τη Νεάπολη [10], τους Σόλους [11]. Ακολουθώντας τις οδηγίες του Αποστόλου Παύλου χειροτόνησε επισκόπους, όπως τον Τυχικό [12] στην τότε Νεάπολη, τον Επαφρά στην Πάφο και εγκατέστησε τον Αυξίβιο [13], ο οποίος χειροτονήθηκε από τον Ευαγγελιστή Μάρκο, στους Σόλους.

Ο Άγιος Ηρακλείδιος και ο μαθητής του Μνάσων δίδασκαν τούς πιστούς σ' ένα υπόγειο σπήλαιο, το οποίο χρησιμοποιούσαν και ως ναό.

Στις Πράξεις Βαρνάβα, υπάρχουν και άλλες πληροφορίες για τον Άγιο Ηρακλείδιο. Συγκεκριμένα γίνεται αναφορά για την αδελφή του Αγίου Ηρακλειδίου, την Ηρακλειδιανή, την οποία χειροθέτησε στην τάξη των διακονισσών [14], καθώς και την οσία Προκλινιανή και την Τροφίμη, η οποία ήταν ειδωλολάτρισσα και πίστεψε στο κήρυγμά του, προσφέροντας σ' αυτήν τη βοήθειά του, αναστήνοντας τον υιό της [15]. Αμ. Αλιβιζάτου, ένθ' ανωτ., σ. 98.

Ως επίσκοπος υπήρξε ακούραστος εργάτης του θείου λόγου. Ποίμανε και στήριξε τούς πιστούς, έτσι που η πόλη της Ταμασσού κατάφερε να γίνει ένα περίλαμπρο

χριστιανικό κέντρο. Σ' αυτό συνέβαλε και ή θαυματουργική δύναμη του αγίου. Επιτέλεσε πολλά θαύματα.

Οι ειδωλολάτρες δεν έπαψαν ποτέ να αντιμάχονται την αληθινή πίστη και τα καλά έργα τού Αγίου. Γι' αυτό όταν ο Άγιος Ηρακλείδιος προείδε το τέλος του, χειροτόνησε διάδοχό του το μαθητή του Μνάσωνα [16]. Οι ειδωλολάτρες γεμάτοι μανία και μίσος όρμησαν εκεί που έμενε ο Άγιος Ηρακλείδιος, τον βασάνισαν και τον έσυραν στην πλατεία τής Ταμασσού, όπου τον αποκεφάλισαν. Μετά έριξαν το σεπτό σώμα του πάνω στη φωτιά. Τότε αρκετοί πιστοί μαζί με το νέο επίσκοπο, τον Άγιο Μνάσωνα, διέσωσαν το άγιο λείψανό του και το ενταφίασαν μέσα στο σπήλαιο, όπου προηγουμένως ο άγιος τελούσε τη Θεία Λειτουργία.

Με τις υπεράνθρωπες προσπάθειες του Αγίου το μικρό ποίμνιο που σχηματίστηκε στην αρχή γύρω του μεγάλωνε μέρα με τη μέρα, ώστε σε λίγο καιρό η πόλη της Ταμασσού να γίνει ένα περίλαμπρο χριστιανικό κέντρο. Στην αύξηση αυτή μαζί με την αρετή και τον φλογερό ζήλο του πολύ συνέβαλε και το θαυματουργικό χάρισμα με το οποίο πλούσια τον χαρίτωσε ο Κύριος. Τόσο στο Συναξάριον της Κωνσταντινουπόλεως όσο και στην εν Βενετία εκδοθείσαν κατά το 1774 ακολουθία αυτού φέρεται ως υποστάς μαρτυρικό θάνατο. Συγκεκριμένα στην ακολουθία του στον τόμο Α' των Κυπρίων Μηναίων αναφέρεται ότι μαρτύρησε «πυρί καταναλωθείς, συν Μύρωνι, εξεδήμησεν» [17].

Για το βίο του δυστυχώς δεν υπάρχουν πολλές γραπτές πηγές. Πληροφορίες για τη ζωή του αντλούμε από την ασματική ακολουθία του Αγίου από τα Κύπρια Μηναία του μηνός Σεπτεμβρίου 17η, από δύο απόκρυφα κείμενα του 5ου μ.Χ. αιώνα: «Περίοδοι και Μαρτύριον του Αποστόλου Βαρνάβα [18]» και «Ο βίος του Αγίου Ηρακλειδίου [19]». Πληροφορίες αντλούμε και από δύο άλλες πηγές: Συναξαριστής Κωνσταντινουπόλεως [20] και «ο Βίος και η Πολιτεία του Αγίου ενδόξου πατρός ημών Αρχιεπισκόπου και θαυματουργού Αυξιβίου [21]».

Σήμερα σώζονται το υπόγειο σπήλαιο του Αγίου, η εκκλησία, το ασκητήριο, ακόμα και ο τάφος του, στο ομώνυμο μοναστήρι του στο χωριό Πολιτικό.

Απολυτίκιο Αγίου

(Ποίημα του Μάκαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Α [22]).

Μέγαν εύρατο των Ταμασέων, πόλις κήρυκα και ποιμενάρχην, της εκκλησίας Χριστού και διδάσκαλον. Των γαρ ειδώλων την πλάνην κατήργησας, φως αληθείας

κηρύξας τοις έθνεσιν. Όθεν, άγιε ιεράρχα Ηρακλείδιε, Χριστόν τον Θεόν Ικέτευε, δωρήσασθαι ημίν το μέγα έλεος.

Παραπομπές:

1. Η Ταμασσός ή Ταμασός ήταν αρχαία πόλη της Κύπρου, η οποία αποτελεί, σήμερα, αρχαιολογικό τόπο, ενώ ευρίσκεται εντός του κεντρικού τμήματος του νησιού. Η Ταμασσός ήταν ένα από τα 10 Ελληνικά βασίλεια της Κύπρου.

2. Το όνομα Περιστερωνοπηγή είναι το κοινό όνομα των δυο χωριών Περιστερώνας και Πηγής που απέχουν μεταξύ τους μόνο μερικά μέτρα. Η πόλη στην οποία ανήκει διοικητικά η Περιστερωνοπηγή είναι η Αμμόχωστος και απέχει από αυτή 20 χιλιόμετρα. Η Περιστερώνα πήρε το όνομα της από τη λέξη περιστερών και σημαίνει τόπο εκτροφής περιστεριών. Η Πηγή πήρε το όνομα της από μια πηγή που ήταν δίπλα στην εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, μέσα σ' ένα περιβόλι. Στη γύρω περιοχή της Περιστερωνοπηγής υπήρχαν πάρα πολλοί τάφοι γεωμετρικών, αρχαϊκών και κλασικών χρόνων (1050-325 π.Χ.).

3. Αποστολικοί Πατέρες αποκαλείται ένα σύνολο χριστιανών συγγραφέων οι οποίοι έζησαν μετά την αποστολική περίοδο και συνέγραψαν έργα που χρονολογούνται κατά κύριο λόγο στα τέλη του 1ου και τις αρχές του 2ου αιώνα ΚΧ. Για αρκετούς από τους αυτούς δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες, ενώ θεωρείται πιθανό ότι ορισμένοι από αυτούς γνώριζαν προσωπικά κάποιους από τους Αποστόλους. Τα έργα τους αποτελούν βασική πηγή πληροφοριών σχετικά με την Χριστιανοσύνη των δύο ή τριών γενεών μετά τους Αποστόλους του Ιησού.

4. Α' Τροπάριο της γ' ωδής του κανόνος του Αγίου Ηρακλειδίου από το βιβλίο «Κύπρια Μηναία»: «Ιερόκλεος οία προοδευτήν αριστον, τούτου τον υιόν Ηρακλείδην, θάττον εξέπεμψε, αποδεικνύοντα την ζητουμένην πορείαν, και ταχέως οίκαδε επανερχόμενον». Από το τροπάριο αυτό εξάγουμε ότι ήταν υιός του Ιεροκλεούς.

5. Η Πάφος είναι πόλη στο νοτιοδυτικό τμήμα της Κύπρου, πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας και ένα από τα σημαντικά αρχαία βασίλεια της νήσου. Μεταξύ άλλων, ήταν διάσημο και ως κέντρο λατρείας της θεάς Αφροδίτης. Η πόλη χωρίζεται σε δύο επίπεδα: στην πάνω Πάφο, γνωστή και ως Κτήμα που είναι το εμπορικό κέντρο της πόλης και την Κάτω Πάφο πού βρίσκεται χαμηλότερα και παραλιακά και είναι ο κατ' εξοχήν τουριστικός προορισμός του νησιού. Όλος ο αρχαιολογικός χώρος της

Πάφου βρίσκεται υπό την προστασία της UNESCO από το 1980.

6. Εορτάζει την 19η Οκτωβρίου. Από το συναξάρι του μαθαίνουμε πως ο Άγιος Μνάσων γεννήθηκε στην Ταμασό από γονείς ειδωλολάτρες.

7. Πράξεων 21, 16: «συνήλθον δε και των μαθητών από Καισαρείας συν ημίν, άγοντες παρ' ω ξενισθώμεν Μνάσωνί τινι Κυπρίω, αρχαίω μαθητή...».

8. Η Σαλαμίνα ή Σαλαμίς ήταν αρχαία πόλη-κράτος της Κύπρου. Βρισκόταν στη ανατολική ακτή της Κύπρου, στις εκβολές του ποταμού Πεδαίου, 6 χλμ. βόρεια της σύγχρονης Αμμοχώστου.

9. Το Κούριον ήταν αρχαία πόλη στα νοτιοδυτικά παράλια της Κύπρου, κοντά στην Επισκοπή. Ο Ηρόδοτος και ο Στράβωνας αναφέρουν ότι ήταν αποικία των Αργείων, ένα από τα πιο πλούσια και δυνατά βασίλεια της Κύπρου. Αναφέρεται στο «πρίσμα του Ασαρχαδών» 673-672 π.Χ. με τα άλλα βασίλεια στην Κύπρο (Ιδάλιον, Κίτιον, Σαλαμίνα, Χύτροι, Ταμασσός, Λήδρα και Σόλλοι). Σύμφωνα με την μυθολογία, επώνυμος και οικιστής του Κουρίου ήταν ο Κουριεύς γιος του Κινύρα. Οι κάτοικοι αποκαλούνταν Κουριεύς και Κουριάς.

10. Τη σημερινή Λεμεσό.

11. Οι Σόλοι ήταν αρχαία ελληνική πόλη της Κύπρου, στη βόρεια ακτή της (περιοχή Μόρφου), έδρα σημαντικού βασιλείου που άνθισε από την κλασσική μέχρι και την πρωτοχριστιανική περίοδο. Η πόλη αναφέρεται και από τον Σκύλακα τον Καρυανδέα, εξερευνητή του 5ου αιώνα π.Χ.. Σύμφωνα με την παράδοση ιδρυτής και πρώτος βασιλιάς της ήταν ο ήρωας του Τρωικού πολέμου, Ακάμας, γιος του βασιλιά Θησέα.

12. Τον Τυχικό αποκαλεί ο Απόστολος Παύλος αγαπητό αδελφό και διάκονο εν Κυρίω και η γνωριμία τους πρέπει να έγινε στο τέλος της τρίτης αποστολικής περιόδου του Αποστόλου Παύλου. Κήρυξε το Ευαγγέλιο στους χριστιανούς της Εφέσου αλλά, σύμφωνα και με μια παράδοση, και στην Κύπρο όπου και υπήρξε ο πρώτος Επίσκοπος Νεαπόλεως-Λεμεσού. Όταν διεκπεραίωσε την αποστολή του, επέστρεψε και πάλι κοντά στον Απόστολο Παύλο. Μετά δε τον μαρτυρικό θάνατο του θείου αυτού αποστόλου κατά μια παράδοση ο Τυχικός χρημάτισε επίσκοπος της Χαλκηδόνος, μιας πόλεως της Βιθυνίας της Μικράς Ασίας

13. Ο Άγιος Αυξίβιος ο πρώτος Επίσκοπος Σόλων και φωτιστής της θεοσώστου επαρχίας Μόρφου, πατρίδα του είχε τη μεγαλούπολη της Ρώμης. Ήταν ωραίος στην όψη, πράος στο πνεύμα και σώφρωνας στον λογισμό. Όταν, λοιπόν, έφτασε σ' έννομο ηλικία, ηθέλησαν οι γονείς του να τον συζεύξουν με γυναίκα. Ο νέος στην ηλικία και γέροντας στο φρόνημα Αυξίβιος έχοντας νουν ένθεο και τέλειο λογισμό, στον έρωτα της σαρκός απαντούσε με έρωτα θείο. Άκουσε για το Χριστό και είχε μεγάλο

πόθο να γίνει χριστιανός. Βλέποντας, λοιπόν, την προαίρεση των γονέων του, να τον δεσμεύσουν με τα δεσμά του γάμου, τον έκαναν ν' αναχωρήσει από τη Ρώμη για τα μέρη της Ανατολής. Διέπλευσε τη Ρόδο, το πέλαγος της Παμφυλίας και έφθασε στην Κύπρο, στην κώμη του Λιμνίτη. Το χωρίον αυτό ευρίσκεται παρά την θάλασσα, απέχει δε από την πόλη των Σόλων τέσσερα σημεία (στάδια). Ο Μάρκος βλέποντας ότι ο Αυξίβιος είναι άντρας πλήρης πίστεως και λόγιος, αφού τον κατήχησε, τον βάπτισε στην πηγή του τόπου εκείνου και τον χειροτόνησε Επίσκοπο Σόλων. Τον δίδαξε δε πώς να κηρύξει το Ευαγγέλιο στην πόλη των Σόλων. Αφού όλα καλώς τα έκανε και την αρχιεροσύνη ετίμησε για πενήντα ολόκληρα χρόνια, έφτασε ο Μέγας Αυξίβιος στο τέλος του βίου του.

14. Διακόνισσαι εξελέγοντο «μετ' ακριβούς δοκιμασίας» (Δ' Οικουμενική Σύνοδος, κανών ιε', εν Αμίλκα Αλιβιζάτου, Οι ιεροί κανόνες και οι εκκλησιαστικοί νόμοι, εν Αθήναις 1949, σ. 54.) είτε εκ των τάξεων των αφιερωμένων εις τον Θεόν παρθένων (Αποστολικά Διαταγαί, βιβλ. ΣΤ', κεφ. ιζ', εν Migne E.II. 1, 957. 6η Ιουστινιάνειος Νεαρά, κεφ. ιδ' εν R. Schoell - G. Kroll (εκδ.), Corpus juris civilis, τόμ. 3: Novellae, Βερολίνον 1895, σ. 43.), είτε εκ των χηρών, αι οποίαι ήσαν μονόγαμοι (Αποστολικά Διαταγαί, ένθ' ανωτ. 6η Ιουστινιάνειος Νεαρά, κεφ. ιδ' εν R. Schoell - G. Kroll (εκδ.), Corpus juris civilis, τόμ. 3: Novellae, Βερολίνον 1895, σ. 43). Διακόνισσαι επίσης εγίνοντο και σύζυγοι επισκόπων. Ο 48ος κανών της Πενθέκτης εν Τρούλλω Οικουμενικής Συνόδου ορίζει, ότι η σύζυγος του επισκόπου, «ει και αξία φανείη, προς το της διακονίας αναβιβαζέσθω αξίωμα» (Αμίλκα Αλιβιζάτου, Οι ιεροί κανόνες και οι εκκλησιαστικοί νόμοι, εν Αθήναις 1949, σ. 98). Διακόνισσαι χειροτονούνται επίσης εκλεκταί μοναχαί, μεγαλοσχήμονες ή και ηγούμεναι γυναικείων μοναστηρίων (Θεοδώρου Βαλασαμώνος, Ερμηνεία εις τον μη' κανόνα της εν Τρούλλω Οικουμενικής Συνόδου, Migne E.II. 137, 658. Βίος ήτοι πολιτεία και πράξεις της ... Ολυμπιάδος διακόνου, Analecta Bollandiana, τόμ. 15, Bruxelles 1896, σ. 415. Α. Δημητριάδου, Περιγραφή λειτουργικών χειρογράφων, τόμ. Β', Ευχολόγια, Κίεβον 1901, σ. 996. Ματθαίου Βλαστάρεως, Σύνταγμα κατά στοιχείον των εμπειριλημμένων απασών υποθέσεων τοις ιεροίς και θείοις κανόσιν, Γ' στοιχείον, κεφ. ια', Migne E.II. 144, 1173). Κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνας υφίστατο «πλουραλισμός» εις την κατά περιοχάς και χρονικάς περιόδους απόδοσιν πρωτείου εις μίαν εκ των εις την Εκκλησίαν αφιερωμένων γυναικείων τάξεων (διακονισσών, χηρών, παρθένων) (Περί του ζητήματος των προς αλλήλας σχέσεων των διακονισσών, των χηρών και των παρθένων βλ. Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ηρωίδες της χριστιανικής αγάπης - Αι διακόνισσαι δια των αιώνων, εν Αθήναις 1949, σ. 29-30. Του ιδίου, «Η

χειροτονία» ή «χειροθεσία» των διακονισσών, εν Αθήναις 1954, σ. 25). Παρά ταύτα, ευθύς εξ αρχής και ήδη εκ των αποστολικών χρόνων φαίνεται ότι το πρωτείο αποδίδεται εις την τάξιν των «διακόνων γυναικών» (Κατά τας «Αποστολικάς Διαταγάς» (βιβλ. Γ', κεφ. ζ', εν Migne E.Π. 1, 780) αι χήραι είναι υποτεταγμένοι «τοις διακόνοις, έτι μην και ταις διακόνοις»). Αυτό εν συνεχεία γίνεται ολονέν και περισσότερον αισθητόν. Βλ. Εισήγηση του Ομότιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, με τίτλο «ο θεσμός των διακονισσών εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία και η δυνατότης αναβιώσεως αυτού» που έγινε στο Διορθόδοξο Θεολογικό Συνέδριο στη Ρόδο από τις 30 Οκτωβρίου μέχρι 7 Νοεμβρίου 1988 με θέμα «Η θέσις της γυναικός εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία και τα περί χειροτονίας των γυναικών».

15. Βλ. Μητροπολίτου Ταμασού και Ορεινής Ησαΐα, «η Ι. Μ. Ταμασού και Ορεινής - Χθες και σήμερα», σ.58. Αμ. Αλιβιζάτου, ένθ' ανωτ., σ. 98.

16. Τον Άγιο Μνάσωνα διαδέχθηκε ο άλλος μαθητής του Αγίου Ηρακλειδίου, ο Άγιος Ρόδων.

17. Κύπρια Μηναία, τόμος Α', μην Σεπτέμβριος, Λευκωσία Κύπρου, 1994, σελ. 60. Ο F. Halkin έχει την άποψη ο Άγιος Ηρακλείδιος δεν κοιμήθηκε με μαρτυρικό θάνατο, αλλά ασθένησε και προβλέπων το τέλος του, χειροτόνησε ως διάδοχό του το Μνάσωνα. Αφού έδωσε τις τελευταίες πατρικές του νουθεσίες στους μαθητές του και «άσπασάμενος πάντας παρέδωκε τὸ πνεῦμα». Βλ. Dmitrievskij A., Opisanie Liturgitseskish Rukopisej, τόμ. I, Kieν 1895, τόμ. II, Kieν 1901, τόμ. III, Petrograd 1917.

18. Απόκρυφο έργο του 4ου αιώνα μ.Χ. Είναι γνωστό και ως Acta Barnabae. Βλ. Acta Apostolorum Apocrypha, τ.2: Acta Philippi ans Acta Thoma, Accedunt Acta Barnabae, Lipsiae, 1903. Βλ.Μητροπολίτου Ταμασού και Ορεινής Ησαΐα, «η Ι. Μ. Ταμασού και Ορεινής - Χθες και σήμερα», σ.56.

19. Ψευδεπίγραφο έργο του 5ου αιώνα μ.Χ. Fr. Halkin, Les actes apocryphes de Saint Heraclide de Chypre, disciple de l' apôtre Barnabé, AB 82 (1964), Σ. 133-169. Βλ. Μητροπολίτου Ταμασού και Ορεινής Ησαΐα, «η Ι. Μ. Ταμασού και Ορεινής - Χθες και σήμερα», σ.56.

20. Το έργο εκδόθηκε από τον επιστήμονα Η. Delehaye [γεννήθηκε στην Αμβέρσα το 1859. Το 1876 εντάχθηκε στο τάγμα των Ιησουϊτών, και το 1892 εντάχθηκε στην Κοινότητα των Βολλανδιστών (Société des Bollandistes) στις Βρυξέλλες. Ήταν Βέλγος ιησουΐτης ιερέας και εκκλησιαστικός συγγραφέας. Θεωρείται ως ένας από τους διαπρεπέστερους αγιολόγους του 20ού αιώνα. Το 1895, έγινε εκδότης του περιοδικού Analecta Bollandiana και εξέδωσε την Bibliotheca hagiographica Graeca] μεταξύ του 10ου και 12ου αιώνα. Η. Delehaye,

Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Propyleum ad Acta Sanctorum, Bruxellis 1902.

21. Είναι έργο του 6ου αιώνα. Corpus Christianorum, Series Graecae, v.26. Hagiographica Cypria. Turnhout-Brepols, Leuven University Press 1963.

22. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος Α΄ (κατά κόσμον Χριστόφορος Αριστοδήμου, 27 Σεπτεμβρίου 1927 - 22 Δεκεμβρίου 2007) γεννήθηκε στο χωριό Στατός της Επαρχίας Πάφου. Έγινε δόκιμος μοναχός στη Μονή Κύκκου το 1940 και φοίτησε στο σχολείο του μοναστηριού. Το 1946 εισήχθη στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το 1952 μετακόμισε στην Αθήνα, όπου σπούδασε Θεολογία, στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μετά την αποφοίτησή του, το 1961, επέστρεψε στην Κύπρο και έγινε ιεροκήρυκας της Μονής Κύκκου. Το 1961 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος και κατόπιν έγινε αρχιμανδρίτης. Το 1966 μετέβη στη Μεγάλη Βρετανία. Εκεί έκανε μεταπτυχιακές σπουδές και έμαθε αγγλικά. Το 1968 επέστρεψε στην Κύπρο και χειροτονήθηκε Χωροεπίσκοπος Κωνσταντίας. Το 1973 ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος προκήρυξε επισκοπικές εκλογές στην Πάφο και ο Χρυσόστομος εξελέγη δια βοής Επίσκοπος παίρνοντας τη θέση του Μητροπολίτου Πάφου. Μετά το θάνατο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, στις 3 Αυγούστου 1977, ο Χρυσόστομος ανέλαβε τοποτηρητής του αρχιεπισκοπικού θρόνου και στις 12 Νοεμβρίου του ίδιου έτους εξελέγη ομόφωνα Αρχιεπίσκοπος Κύπρου.